

Jiménez Sureda, Montserrat, *Narcisa*. Palahí Editors, Girona, 2008, 180pp

Per Anna Pascual i Vall (Universitat Pompeu Fabra)

Narcisa, publicada l'any 2008, és l'obra que la professora d'Història Moderna de la Universitat Autònoma de Barcelona, Montserrat Jiménez Sureda, ofereix a un públic sense restriccions, tot intentant, d'aquesta manera, superar el sempre reduït cercle de lectors-historiadors. És des d'aquest objectiu que l'autora opta per la novel·la, gènere literari que, a diferència del mer assaig històric, fa emergir uns vincles emocionals, empàtics, entre lector i personatge. Són aquests lligams els que Jiménez Sureda utilitza com un ham llaminer perquè el qui llegeix acabi absolutament amarat de la convulsa Girona de finals del segle XVIII –temàtica de la qual l'autora és especialista-, combinant així a parts iguals literatura i rigor històric.

Narcisa endinsa al lector a la vida d'una comunitat religiosa de la ciutat del Ter, tenint com a teló de fons la Guerra Gran (1793-1795). L'acció s'inicia amb l'arribada d'una expòsita al convent, a qui s'acorda anomenar Narcisa en honor al patró de la ciutat. La narració s'esdevé sempre en primera persona però, contràriament al que hom podria esperar, no és la nena qui parla, sinó Raimunda, una monja jove que se'n fa càrrec. Aquest punt dota d'especial interès la novel·la, ja que de seguida planteja una pregunta al lector: per què? La resposta va desgranant-se a cada nova pàgina devorada: Narcisa no és més que un mirall del passat de Raimunda, arribada a la comunitat en les mateixes condicions; una és la ingenuïtat i la vitalitat pròpies de la infantesa; l'altra, la desil·lusió del qui ja crescut en el context estamental i coneix el seu destí, no sense somiar, secretament, un altre futur. És aquesta combinació de realitat i anhel la que acompanya al lector al llarg dels diferents capítols de la vida d'ambdós personatges, episodis que tenen la seva equivalència formal amb la divisió de l'obra en tres grans parts: "El convent", "La ciutat" i "El món".

A "El convent", hom es submergeix a la vida quotidiana ocorreguda intramurs, una vida que supera, amb escreix, l'àmbit de les pregàries; així doncs, el pes de les tasques recauen en les feines més mundanes, com ara la cura de l'hort o les labors domèstiques. Enmig d'aquesta rutina aparentment tranquil·la i sense gaires sobresalts, però, el lector té l'oportunitat de mirar més enllà i veure com en cada gest, en cada actitud o disputa entre les monges, s'hi troba l'enorme pes de l'estructura socioeconòmica, arrossegat durant segles i que, malgrat estar a les acaballes d'una centúria que comença a qüestionar-la, encara fa acte de presència. Així doncs, el lector és testimoni de les diferències que s'estableixen dins la pròpia comunitat en funció del llinatge de les seves integrants, de com esdevé un recurs educatiu i de prestigi per a les famílies benestants – el personatge d'Inés- i l'única opció per als éssers més desemparats –la pròpia Raimunda-: la fe és, doncs, quelcom secundari. Aquesta qüestió encara es fa més present a "La ciutat", moment en què Narcisa és afillada pels corregidors i a Raimunda se li encomana de facilitar-li el pas cap a la nova vida. És aquí on augmenta la petitesa de la narradora, instal·lada entre unes comoditats que no li pertanyen. I és que, més enllà del seu paper com a mentora de Narcisa, no és ningú; és l'ésser que tot ho veu però a qui tot li és negat, fins i tot l'amor. És a "La ciutat" on Raimunda constata com les simples enveges a les que estava acostumada al convent són quelcom inherent a

qualsevol estament social, amb la diferència que en aquestes esferes tals passions són molt més perilloses, ja que poden tenir grans conseqüències en tant que derivades d'individus amb poder. Així doncs, és aquest mateix sentiment –l'enveja de la dona del corregidor per les atencions que el seu marit dedica a la nena- la que expulsa Narcisa d'una vida confortable i les relega de nou a la vida religiosa. No obstant això, l'escenari canvia: la comunitat emprèn el viatge anual per visitar la decania, a Bàscara. Si bé és cert que la Guerra Gran ha estat present al llarg de tota la novel·la –essent alhora un gran recurs per plasmar el pas del temps, tot insertant l'esment d'alguns dels seus episodis enmig de diàlegs i temors-, és a “El món” quan aquesta té una influència directa sobre les vides de les protagonistes. Des de la necessitat d'escolta militar fins al deure d'assistir els ferits; el contacte amb les misèries de la guerra –brutícia, mort, desesperació- és ineludible i, malgrat el rebuig visceral que genera, obliga les monges a mantenir les tasques que el seu hàbit imposa. En aquest marc bèl·lic la tradicional francofòbia hi és ben present, si bé tampoc no queden a resguard de les crítiques els soldats propis, que causen disturbis i grans maldecaps als pagesos que han d'acollir-los. La por i la malfiança respecte de tot i de tothom es reforça quan, enmig del desordre produït per l'avenç francès, Raimunda i Narcisa perden de vista les seves companyes, que emprenen el camí de retorn al convent. És, enmig de trifulga i trifulga, que Raimunda i Narcisa viuen a les seves pròpies carns la cruesa de la realitat de finals del set-cents, trobant-se completament exposades als perills mundans sense la protecció de la comunitat religiosa; és llavors quan arriben a la plenitud dos aspectes que han tingut una presència creixent al llarg de l'obra: l'absoluta desprotecció de la dona a nivell social –“la mujer y el vidrio, siempre están en peligro”¹- i la baixesa moral a la qual pot arribar l'ésser humà, que contínuament retorna al fang i oblida la seva excel·lència. Malgrat les males experiències viscudes, però, la llibertat de la què han gaudit durant l'aventura -desconeguda fins llavors- deixa un regust amarg a la boca de Raimunda, que ha de reprimir el seu esperit d'aventura un cop retorna al convent.

Aquesta és una novel·la històrica en tots els sentits. De fet –i malgrat que això pugui semblar una contradicció- és precisament això el que l'allunya de moltes de les obres associades a aquest subgènere. Així doncs, l'autora és, per sobre de tot, historiadora, i el seu absolut domini del període es deixa veure en cadascun dels detalls de la novel·la, creant d'aquesta manera l'atmosfera idònia per submergir el lector dins la dinàmica de l'època. Per a tal fi, el llenguatge esdevé una peça fonamental: *Narcisa* està curosament escrita en un culte castellà, amarada de les paraules que tota persona del moment hagués utilitzat. És aquest fet el que dota de realisme la història, plena d'un vocabulari ric i fins i tot especialitzat –sobretot als ulls urbans d'avui, desconexors del món del camp-, a més d'oferir un sense fi de frases fetes i refranys que aproximen al lector a la cultura popular del XVIII. La referència a les malalties i a les pràctiques mèdiques utilitzades, el detall en la gastronomia o en les activitats d'oci són altres elements que contribueixen a formar una visió ajustada de l'època, sempre hàbilment col·locats per tal que apareguin de manera natural, no forçada, als ulls del lector.

Narcisa no parla d'intrigues de palau, ni de bandolers justiciers, ni de dames d'espectacular bellesa i eloqüència. *Narcisa* parla de l'individu anònim, d'aquell que ni la societat ni la naturalesa ha dotat de característiques fora del comú, d'aquell que la història no recordarà malgrat formar, juntament amb d'altres com ell, la massa social que esdevé objecte d'estudi. *Narcisa* parla de l'origen com a llosa, de la impossibilitat

¹ Jiménez Sureda, Montserrat; *Narcisa*. X, 2008, p.146.

d'esdevenir allò que es vol ser en una societat regida pel privilegi i l'exclusió, una societat en què la dona sempre és en funció de l'home. A *Narcisa*, doncs, ningú no rescata Raimunda del seu destí; el lector, inevitablement, ho desitja, però alhora sap que si així fos la novel·la perdria la credibilitat que tan destrament ha aconseguit pàgina rere pàgina: és el retrat d'una societat en la qual poques vegades es produeix el miracle i en la què moltes els anhels moren, de manera inexorable, amb el seu propietari.

